

22.6.2021

Dnro 68/03/21

Viite VN/6256/2019, VN/6256/2019-OM-31, oikeusministeriön kirje 25.5.2021 ja sähköposti 7.6.2021 vastausajan jatkamisesta 2.7.2021 asti

Asia Kieliryhmien kuuleminen hallituksen kertomukseen kielilainsäädännön soveltamisesta 2021, suomen kielen lautakunnan vastaus

Suomen kielen lautakunnan vastaus

Kotimaisten kielten keskuksen suomen kielen lautakunta kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi valmisteltaessa hallituksen kertomusta kielilainsäädännön soveltamisesta. Tulkitsemme lautakunnan edustavan kuulemisessa ensisijaisesti suomenkielisten kieliryhmää ja vastaamme seuraavassa kysymyksiin pääasiassa tästä näkökulmasta.

Kotimaisten kielten keskuksen suomen kielen lautakunnan puolesta

Tiina Onikki-Rantajääskö (tiina.onikki@helsinki.fi)
puheenjohtaja

Salli Kankaanpää
Kotimaisten kielten keskusta edustava jäsen

1. Digitalisaatio

Miten arvoitte, että kielelliset oikeudet toteutuvat viranomaisten digitaalisissa palveluissa ja miten digitaalisten viranomaispalveluiden kielellinen saatavuus on yleisellä tasolla turvattu? Mitä keskeisiä edistysaskeleita ja/tai haasteita näette tämän osalta?

Vastaus:

Kuten muutkin viranomaisten palvelut, myös digitaaliset palvelut ovat kielilainsäädännön mukaisesti saatavilla suomen kielellä. Palvelujen kielellisessä saavutettavuudessa on kuitenkin edelleen huomattavia puutteita.

Edistystä on tapahtunut siinä, että yhä useammat viranomaiset haluavat kehittää digitaalisten palvelujen kielellistä saavutettavuutta ja tarjota palveluja hallintolain edellyttämällä asiallisella, selkeällä ja ymmärrettävällä kielellä. Kehitystyöhön tarvitaan kuitenkin resursseja, koulutusta ja kielen asiantuntijoita. Kielellinen saavutettavuus pitää ottaa huomioon myös, kun kehitetään sähköisten palvelujen teknisiä, käytettävyyteen ja visuaalisuuteen liittyviä ratkaisuja. On huolehdittava myös siitä, että palvelujen ns. metatestit kotoistetaan asialliselle, selkeälle ja ymmärrettävälle suomen kielelle.

Hyviä esimerkkejä kielellisen saavutettavuuden laaja-alaisesta kehitystyöstä tarjoavat muun muassa Kela, Verohallinto ja aluehallintovirastot. Lisätietoa näistä ja muista Vuoden selväsananainen -palkinnon saajista ja

ehdokkaista 2018 ja 2020:

https://www.kotus.fi/kielitieto/hyva_virkakieli/virkakielen_tapahtumat/vuoden_selvasanainen_kilpailu/vuoden_selvasanainen_2020

https://www.kotus.fi/kielitieto/hyva_virkakieli/virkakielen_tapahtumat/vuoden_selvasanainen_kilpailu/vuoden_selvasanainen_2018.

Kotimaisten kielten keskus kielenkäytön asiantuntijana tukee resurssiensa puitteissa viranomaisia tarjoamalla tietoja, ohjeita ja koulutusta hyvästä virkakielestä ja on vuodesta 2020 tarjonnut myös kaikille avoimia hyvän virkakielen verkkokursseja. Lisätietoa näistä palveluista: https://www.kotus.fi/kielitieto/hyva_virkakieli

https://www.kotus.fi/palvelut/kielitoimiston_koulutus_ja_konsultointi/hyvan_virkakielen_koulutus

https://www.kotus.fi/palvelut/kielitoimiston_koulutus_ja_konsultointi/hyvan_virkakielen_verkkokurssipaketti/hyva_virkakieli_selkeyta_lauseita_ja_virkkeita

Jopa selkeä yleiskieli on liian vaikeaa osalle viranomaispalvelujen tarvitsijoista. Selkokeskuksen arvion mukaan Suomessa 11–14 % kielenkäyttäjistä tarvitsee selkokieltä, siis yleiskieltäkin helpompaa kieltä. Kriisitilanteissa selkokielestä hyötyvät kaikki. Vaikka osa viranomaisista jo julkaisee selkokielisiä verkkosivuja, palvelujen selkokielistäminen on suuri haaste digitaalisten palvelujen saavutettavuudelle. Ks. Selkokeskuksen digiteesejä sekä suomen kielen lautakunnan lausuntoa (2018) lakiesityksestä, joka koskee digitaalisten palvelujen tarjoamista ja saavutettavuutta:

<https://www.kehitysvammaliitto.fi/selkokielta-digiloikkaan/>

https://www.kotus.fi/ohjeet/suomen_kielen_lautakunnan_suosituksia/kannanotot/digitaalisten_palvelujen_tarjoaminen_ja_saavutettavuus

Kaikki eivät eri syistä pysty käyttämään digitaalisia palveluja, vaikka ne olisivat helppokäyttöisiä ja kielellisesti saavutettavia. Siksi tarvitaan myös suulliseen vuorovaikutukseen perustuvaa kasvokkaista palvelua ja puhelinpalvelua. Tieto näistäkin palveluista pitäisi olla nykyistä helpommin löydettävissä myös viranomaisten verkkosivuilta. Myös kasvokkaisissa palveluissa ja puhelinpalvelussa on tärkeää kiinnittää huomiota selkeään, ymmärrettävään ja asialliseen kielenkäyttöön ja tarvittaessa käyttää selkokieltä.

2. Poliisi ja pelastustoimi

Miten arvoitte, että kielelliset oikeudet toteutuvat poliisin ja pelastustoimen palveluissa ja miten viranomaispalveluiden kielellinen saatavuus on yleisellä tasolla turvattu? Mitä keskeisiä edistysaskeleita ja/tai haasteita näette tämän osalta?

Vastaus:

Kokonaisuutena poliisin ja pelastustoimen palveluissa suomen kielen käyttö on yleisellä tasolla turvattu ja toimii hyvin. Silti myös erityisesti poliisin kirjallisessa viestinnässä ja dokumentoinnissa on syytä kiinnittää huomiota kielen selkeyteen ja tarvittaessa käyttää selkokieltä (ks. myös vastausta kysymykseen nro 1).

3. Opetus

Onko ja millä tavoin kieliryhmänne kielellisiin tarpeisiin vastattu opetuksen alalla? Mitä keskeisiä edistysaskeleita ja/tai haasteita näette tämän osalta?

Vastaus:

Suomenkieliset saavat äidinkieltänsä opetusta ja muiden oppiaineiden opetusta suomen kielellä. Tuntimäärät ovat kuitenkin vähäisiä verrattuna moniin muihin maihin, kuten Viroon ja Saksaan. Koska äidinkielen ja kirjallisuuden oppiaineen sisältö on Suomessa hyvin laaja, hyvän yleiskielen hallintaa ja kirjallista tuottamista ei ehditä opettaa ja harjoitella tarpeeksi. Peruskoulun tuntijaossa äidinkielen ja kirjallisuuden tuntimäärää onkin syytä lisätä niin, että opetuksessa voi nykyistä enemmän painottaa yleiskielellä kirjoittamisen taitoa. Sekä lukiossa että ammatillisessa koulutuksessa on taattava se, että valmistuvilla on jatko-opinnoissa ja työelämässä tarvittava kielenhallinta ja kirjakielisen tuottamisen taito.

Suomen kielen lautakunta viittaa myös Kielipoliittisen toimintaohjelman Suomen kielen tulevaisuus (2009: 224; <https://kaino.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk7/>) suosituksiin, jotka ovat edelleen ajankohtaisia:

”Oppiaine äidinkieli ja kirjallisuus on erityisasemassa oppiaineiden joukossa nimenomaan alakoulussa. Siksi tarvitaan luokanopettajankoulutusta, joka tarjoaa opettajille riittävät tiedot ja taidot suomen kielessä. Luontevin ratkaisu olisi se, että aineenopettajat opettaisivat äidinkieltä luokilla 5 ja 6.”

”Lukion äidinkielen opetus on saatettava EU:n maiden keskivertotasolle. Lukioon on saatava enemmän pakollisia äidinkielen kursseja eli tilanne on palautettava vuoden 1995 tasolle.”

Silloin kun korkeakouluopetusta annetaan myös englanniksi, haasteena on turvata se, että opetus valmistaa opiskelijat myös suomalaiseen yhteiskuntaan. Opetuksen tueksi tarvitaan monikielisten käytäntöjen ja eri kielten käyttöä tukevan infrastruktuurin kehittämistä ja vakiinnuttamista. Tähän tarvitaan myös resursseja. Koulutusta, monikielistä asiantuntijaviestintää ja suomen kielen käyttöä tieteen kielenä tukee esimerkiksi Tieteen termipankki (<https://tieteentermipankki.fi>). Tieteen termipankki on mainittu Kansalliskielistrategian toimintasuunnitelmassa 2017, ja sitä koordinoidaan Helsingin yliopiston humanistisessa tiedekunnassa. Termipankin kartuttamista vaikeuttaa kuitenkin se, ettei sen toiminnalla ole jatkuvaa rahoitusta.

Monissa ammateissa koulutustasosta riippumatta tarvitaan selkokielen tuottamisen taitoa, ja siksi myös selkokielen opettaminen olisi saatava osaksi useiden alojen opintoja. Tämän turvaamiseksi tarvitaan myös yliopistoihin resursseja selkokielen asiantuntijoiden kouluttamiseen. Selkokielen ammatillisesta koulutuksesta on jo yksittäisiä hyviä esimerkkejä (ks. esimerkiksi https://www.kotus.fi/kielitieto/hyva_virkakieli/ajankohtaista_virkakielesta/vuoden_selvasanainen_-_tunnustus_soilimaria_korhoselle.36258.news).

4. Mikä on Suomessa asuvan kieliryhmän koko?

Vastaus:

Vuonna 2020 suomenkielisiä oli Tilastokeskuksen mukaan 4 811 067 henkeä (lähde: https://www.stat.fi/til/vaerak/2020/vaerak_2020_2021-03-31_tau_002_fi.html).

5. Millaiseksi koette Suomessa vallitsevan kieli-ilmapiirin?

Vastaus:

Yleisesti kärjistynyt keskusteluilmapiiri heijastuu myös kieltä ja kieliä koskevaan keskusteluun. Kieliä ja hyvää kielenkäyttöä tukemalla tuetaan myös ihmisiä ja yhteisöjä ja sitä kautta vähennetään syrjäytymistä, joka on yksi polarisaation lähde (ks. Koneen Säätiön raportti: <https://koneensaatio.fi/wp->

[content/uploads/Koneen_Saatio_Kieliohjelman_loppuarviointi_2020.pdf](#)). Vihamielinen ilmapiiri estää niin suomen kieltä kuin muita kieliä koskevaa keskustelua, ja vihamielisyys saattaa kohdistua myös keskustelijan käyttämään kielimuotoon tai kielenkäyttötapaan. Tällaisen ilmapiirin vallitessa suomen kielen aseman korostaminen voidaan liittää äärinationalismiin ja muiden kielten puhujien syrjimiseen.

Haasteena on myös luoda ilmapiiri, joka kannustaa käyttämään suomea eri taitotasoilla ja hyväksyy erilaisille puhujille kielellisen osallisuuden monentasoiseen suomen kieleen. Tarvitaan ymmärrystä ja tottumusta monenlaista suomen kieltä kohtaan, olipa kyse äidinkielen tai suomea muuna kuin äidinkielenä käyttävän suomen kielestä. Sama koskee tietysti myös muita kieliä.

Lisäksi tarvittaisiin ymmärrystä siitä, että eri kielten oppiminen ja opettaminen ei ole suomen kieleltä pois. Päinvastoin: eri kielten näkyvä läsnäolo lisää yleensä tietoisuutta myös omasta äidinkielestä ja sen ominaispiirteistä. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa korostettu kielitietoinen opetus voi toteutuessaan vaikuttaa tähän myönteiseen suuntaan.

6. Onko teillä muita huomioita, joita haluaisitte tuoda oikeusministeriön tietoon kielikertomuksen osalta? Esimerkiksi millaiseksi koette tulkkaukspalveluiden toimivuuden?

Vastaus:

Monikielisyys ja kielellinen kotoutuminen

Selkeä viranomaiskieli (ks. kohtaa 1) helpottaa, nopeuttaa ja täsmällistää myös kääntämistä ja tulkkauksia ja tukee näin yhteiskunnan monikielisyyttä. Toisaalta myös monikielisyys tukee selkeää suomea, koska juuri kääntämisessä käännettävän kielen vaikeaselkoiset kohdat nousevat esille.

Maahanmuuttajien kielellinen kotoutuminen yhteiskuntaan on tärkeää. Jotta suomen kielen taidon hankinta ja kartuttaminen työelämässä onnistuu, tarvitaan sekä uutta tietoa kielenoppimisen mahdollisuuksista työpaikoilla että työpaikoille tarjottavaa tukea, malleja ja resursseja. Oman äidinkielen käytön ja oppimisen tukeminen koulussa auttaa myös suomen kielen taitojen kehittymistä. Selkosuomi on portti yleiskieleen.

Ks. suomen kielen lautakunnan kannanottoa ”Aikuisten maahanmuuttajien kielenopetuksen laatu on varmistettava” (2017):

https://www.kotus.fi/ohjeet/suomen_kielen_lautakunnan_suosituksia/kannanotot/aikuisten_maahanmuuttajien_kielenopetuksen_laatu_on_varmistettava

Esimerkiksi Kielipolitiikan vuosi 2019 -raportin luvussa ”Suomi työssä” (s. 21–25) on puhetta mm. taksinkuljettajien ja maahanmuuttajalääkäreiden suomen taidoista:

https://www.kotus.fi/files/8994/Kielipolitiikan_vuosi_2019.pdf

Julkishallinnon nimien englanninkielisyys ja oheisnimet

Julkishallinnon nimien englanninkielisyys ja oheisnimet aiheuttavat jatkuvasti ongelmia. Vuonna 2020 oikeusasiamies otti kantaa julkishallinnon hankkeiden nimien kieleen ja *Findata*-oheisnimen asianmukaisuuteen.

Oikeusasiamiehen ratkaisun mukaan viranomaisen tehtäviin kuuluvien, julkisten hankkeiden nimeäminen vain vieraalla kielellä ei täytä perustuslain, hallintolain ja kielilain vaatimuksia. Hankkeiden nimien tulisi olla ymmärrettäviä niin asiasisällön puolesta kuin kielellisestikin. (<https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/1167/2019>)

Sosiaali- ja terveysalan tietolupaviranomainen oli käyttänyt oheisnimeä *Findata* ruotsinkielisillä verkkosivuillaan niin, ettei virallinen nimi käy asiayhteydestä ilmi. Oikeusasiamiehen ratkaisun mukaan Sosiaali- ja terveysalan tietolupaviranomaisen ruotsinkieliset verkkosivut eivät siksi kaikilta osin ole kielilain ja hyvän hallinnon mukaisia. Myös suomenkielisillä verkkosivuilla oheisnimen käyttöä koskevat vaatimukset toteutuvat huonosti, koska oheisnimi saa selvästi virallista nimeä suuremman painoarvon.

<https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/333/2020>

Ks. myös Kielipolitiikan vuosi -raportteja vuosilta 2018 ja 2019:

https://www.kotus.fi/files/6816/Kielipolitiikan_vuosi_2018.pdf (s. 27 - 28)

https://www.kotus.fi/files/8994/Kielipolitiikan_vuosi_2019.pdf (luku ”Julkishallinnon englanninkieliset nimet”, s. 36 - 40).